

GÜNÜMÜZ ULUSLARARASI SİYASAL SİSTEMİN YAPISI VE GÜÇ DAĞILIMI

CURRENT STRUCTURE of the INTERNATIONAL POLITICAL
SYSTEM and DISTRIBUTION of POWER

Yrd.Doç.Dr. Ergin GÜNEŞ¹

ÖZET

Bu çalışmada uluslararası sistemin yapısı ve güç dağılımı ele alınmıştır. 1991’de iki kutuplu yapının sona ermesinin ardından küresel politikanın yapısı hakkında farklı tezler öne sürülmektedir: Bunlardan biri, uluslararası sistemin ABD’nin güdümünde tek kutuplu olduğudur. Diğer, ABD - Çin arasında çift kutuplu bir yapının oluşmaya başladığıdır. Bir diğer tez ise, uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapı arz ettiğidir. Buna karşın, büyük güçlerin güç kapasiteleri ve bunu uluslararası politikaya uygulama yetenekleri neorealizme göre analiz edildiğinde tek ve çok kutupluluk arası bir yapı göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Tek kutupluluk, Çift kutupluluk, Çok kutupluluk, Karma yapı, Güç ve neorealizm.*

ABSTRACT

In this study the structure of the international system and the power distribution are analyzed. In 1991, after bipolar structure came to an end, a number of theses have been put forward regarding the structure of the global politics: One thesis is that in guidance of the USA, international system is unipolar. Another is that a bipolar structure started to develop between the USA and China. Another thesis is that the international system has a multipolar structure. Nevertheless, when the power capacity of the big powers and their ability to apply it to the international politics are closely examined according to the neorealism, a structure which is in between a unipolar and multipolar structure comes out.

Key Words: *: Unipolarity, Bipolarity, Multipolarity, Uni-multipolarity, Power and neorealism.*

---

¹ Hakkari Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya, ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) başını çektiği Batı ve Doğu arasında 1991 yılına kadar süren çift kutuplu bir Soğuk Savaş dönemine sahne olmuştur. Bu dönemde uluslararası sistemdeki güç düzeni iki blok arasında dağılmıştır. Bu nedenle bu iki süper güç uluslararası sistemin yönüne ve yapısına damgasını vurmuştur.

Söz konusu çift kutuplu yapı, Varşova Paktının yaymayı hedeflediği sosyalizm ile Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (North Atlantic Treaty Organization - NATO) temsil ettiği liberalizm arasındaki ideolojik bir çekişmeye sahne olmuştur. İki süper güç de dünyaya hâkim olmak için güç rekabetine girmişlerdir. Güvenlik alanındaki kaygılar ekonomik çıkarların önünde yer almıştır. Bu çift kutuplu dönem, 1991'de SSCB'nin hukuken dağılmasına kadar devam etmiş ve ABD'nin kazanan taraf olarak ortaya çıkmasıyla son bulmuştur. Her devlet bu dönemde içinde bulunduğu bloğun, blok disiplinine göre hareket etmiştir. Nükleer ya da konvansiyonel silahlara sahip olmak ve bu silahları geliştirmek, dönemin önemli güç ölçütlerinden olmuştur (Czempiel, 2003: 7-13). 1990'lı yıllarda ise ABD küresel politikanın tek ve tartışmasız lideri olarak uluslararası politikaya yön vermiş olsa da, uluslararası sistemin yapısı ve güç dağılımı konusunda çok farklı tezler gündeme gelmiştir:

William C. Wohlforth (2006: 99-110)'a göre SSCB'nin dağılması ile iki süper güçten birisi yıkılmış ve geriye sadece ABD kalmıştır. ABD tek kalan hegemonyal / süper güç olarak uluslararası sistemin yapısını ve yönünü belirlemektedir. Wohlforth bunu şu formül ile ifade etmektedir: “ $2-1=1$ ”. Buna dayanarak, uluslararası sistemin ABD'nin hegemonyası altında tek kutuplu olduğu düşünülmektedir.

Hanns Günther Hilbert (2011: 34-38)'e göre ise, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ABD güç kaybetmiştir. ABD ekonomisi güç kaybetmekte ve aşırı derecede bütçe açığı vermekteyken, Çin Halk Cumhuriyeti ekonomik olarak oldukça gelişmiş ve ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmuştur. Asya'nın Ejderi olan Çin Halk Cumhuriyeti 2010 yılı sonunda 2,85 trilyon \$² ile dünyanın en fazla döviz rezervine sahip ülkesi olmuştur ve aynı zamanda da nükleer bir güçtür. Freiburg Üniversitesi'nin Arnold Bergstrasse Enstitüsü başkanı Heribert Weiland (2011) 6 Haziran 2011 tarihinde kendisi ile yapılan söyleşide ekonomik gücün küresel politikada en etkili güç faktörü olduğunu ifade etmiştir. Heribert Weiland Çin'in ABD'den sonra dünyanın en büyük ekonomisine sahip olduğunu ve en geç önümüzdeki 20 yıl içerisinde ekonomik olarak dünyanın en büyük

---

² Bu çalışmada para birimi, ABD doları olarak alınmıştır.

gücü olacağını, ABD'nin ise ekonomik olarak güç kaybedeceğini de ileri sürmüştür. Bütün bu faktörler ABD ve Çin arasında yeni bir çift kutuplu siyasi yapının işaretlerini vermektedir.

Huntington (1997: 28-29) ve Ernst- Otto Czempiel (2003: 7-9, 147-19) de, ABD'nin 1990'lardan başlayarak ekonomik, askeri ve ideolojik olarak güç kaybettiğini ve ekonomik olarak diğer devletlere bağlı hale geldiği düşüncesini ileri sürmüşlerdir. Belirtilen nedenlerle uluslararası sistemde, Çin, Rusya, Hindistan gibi güçlerin ve diğer uluslararası devletlerin de uluslararası sistemin yönü ve yapısının belirlenmesinde rol aldığını iddia edip uluslararası sistemde, blok disiplininin bağımsız olarak daha özgür hareket eden devletler arasında çok yönlü bir işbirliği ağı geliştiğini belirtmektedirler (Filzmaier vd., 2006: 179-198). Henry A. Kissinger (1994: 23)'e göre de Doğu ve Batı arasındaki Soğuk Savaş'tan sonra dünya politikası çok kutuplu bir durum almıştır ve bu sistemde büyük güçleri ABD, AB, Çin, Hindistan ve Japonya oluşturmaktadırlar.

Yukarıda öne sürülen tezler göz önüne alındığında Soğuk Savaş sonrası küresel güç dağılım dengesinin değiştiği tartışma götürmez bir husustur. Bu değişiklik, uluslararası sistemin analizini daha karmaşık bir hale getirmiştir. Bu çalışmada Uluslararası İlişkilere katkıda bulunmak amacıyla küresel politikadaki güç dağılımının analizi ele alınarak "küresel politikanın yapısı ABD güdümünde tek kutuplu mudur? ABD ve Çin arasında çift kutuplu bir yapı mı oluşmaktadır, yoksa bu yapı çok kutuplu mudur?" sorularına cevap aranacaktır. Bu soruların cevap bulması ise, küresel politikanın yapısını ve yönünü istek ve çıkarları doğrultusunda belirlenmesinde etkili hakim devlet ya da devletlerin sayısının tespiti ile mümkündür. Küresel politikanın yapısını ve yönünü belirlemenin koşulu ve ölçüsü ise, bir devletin sistemdeki diğer devletlere göre sahip olduğu güç kapasitesinin büyüklüğü, bu güç kapasitesini yine diğer devletlere göre etkili olarak kullanabilme yeteneği ile doğru orantılıdır (Weiland, 2011; Waltz, 1993: 44-79; Huntington, 1997: 28; Rittberger vd., 2010:49; Weber, 2007: 309).

Bu çerçevede uluslararası ilişkilerde güç kavramı ile spesifik olarak ilgilenen ve kökleri Makreveli, Weber, Hobbes ve Morgenthau'a kadar giden neorealist teoriye göre (Dougherty ve Platzgraff, Jr., 1990:90-91; Waltz, 1993: 44-79) küresel politikadaki güç dağılımının analizi yapılacaktır. Bunun için ilk olarak ABD, Çin, Rusya, Hindistan, İngiltere ve Fransa gibi önde gelen uluslararası aktörlerin askeri, ekonomik, kültürel-bilimsel, coğrafi-demografik güç kapasiteleri empirik olarak birbirleri ile karşılaştırılarak mercek altına alınacaktır. Daha sonra söz konusu aktörlerin uluslararası sistemdeki güç kapasitelerini istek ve çıkarlarını kabul ettirmede etkili kullanma yetenekleri incelenecektir. Bunun için soğuk savaş sonrası küresel politikayı ve güç dengelerini temelden değiştirdiğinden dolayı Kosova Savaşı, 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrası Afganistan'ın işgali, Irak'ın işgali ve

Rusya'nın Gürcistan Harekâtı örnekleri ele alınarak analiz edilecektir: Kosova 1999 ABD önderliğinde NATO'nun müdahalesi sonrası Yugoslavya'dan ayrılarak 2008 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. ABD 2001 yılında müttefikleriyle beraber Afganistan'a müdahale edip Taliban rejimini devirip Çin, Rusya ve Hindistan gibi bölgesel ve küresel güçlere komşu olmuştur. 2003 yılında Irak'ın işgaliyle ise Saddam Rejimine son verip dünyanın en büyük enerji rezervlerinin bulunduğu Orta Doğu'da hâkimiyetini güçlendirmiştir. 2008 yılında ise Rusya, Gürcistan harekâtını gerçekleştirerek Osetya ve Abhazya bölgelerini Gürcistan'dan ayırarak bağımsızlıklarını tanımıştır. Bu bağlamda küresel aktörlerin adı geçen olayların yapısını ve yönünü kendi çıkarları doğrultusunda belirlemesindeki yetenekleri irdelenecektir. Özellikle ABD'nin Kosova, Afganistan ve Irak harekâtlarını gerçekleştirirken diğer devletlere bağımlı olup olmadığı ve ayrıca diğer devletlerin ABD'nin bu olaylardaki hareket kabiliyetini daraltıp daraltmadıkları araştırılacaktır.

Sonuç bölümünde ise analizler neticesinde varılan sonuç ortaya konularak yukarıdaki sorulara cevap verilip, ABD, Çin, Rusya, Hindistan, Avrupa Birliği gibi büyük güçlerin yakın gelecekte küresel sistemde nasıl bir rol oynayabileceklerine yer verilecektir. Öncelikle teorik çerçevede kısaca neorealist teori ortaya konulacak sonrasında gücün ve diğer kavramların (tek kutupluluk, çift kutupluluk ve çok kutupluluk) kısaca tanımları yapılacaktır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Neorealizm

Kenneth N. Waltz (1979: 81) 1970'li yılların sonlarında, klasik realizmi geliştirerek üzerine neorealizmi inşa etmiştir. Neorealizme (yapısalcı neorealizm) göre uluslararası sistemin yapısı anarşiktir ve aktörleri uluslararası sistemi oluşturan hukuk ile egemenlik bakımından eşit olan devletlerdir. Bu anarşik yapıda düzeni ve adaleti sağlayan hiçbir üstün güç olmadığından bütün aktörler güvenliklerini sağlamak için kendi kaderleri ile başbaşadırlar. Klasik realistlerden farklı olarak neorealistler devletlerin asıl hedeflerinin güce (power) sahip olmak olmadığını, öncelikli ve minimal hedeflerinin devletlerin güvenlik ve devamlılıklarını sağlamak olduğunu savunmaktadırlar (Waltz, 1979: 81; Dougherty & Platzgraff, Jr. 1990: 96; Mearsheimer 2001; Rittberger vd., 2010:49; Schörning, 2006; 65,74).

Saldırganıcı Neorealistler aktörlerin güvenliğini sağlamak için en iyi yolun iç politikada güçlerini artırmak olduğunu savunurken, maksimal hedeflerinin ise hegemonyal bir güç olmak olduğunu iddia ederler (Mearsheimer, 2001). Savunmacı Neorealistler ise devletlerin güvenliklerini sadece güç artırımı ile değil aynı zamanda uluslararası sistemde güç dengesi (balance of power) oluşturarak sağlayabileceklerini ileri sürmüşlerdir. Bunu

için, iç politikada (internal) güç artırımına giderler. Dış politikada (external) ise diğer bir devlet ile başka bir devlete ve/veya hegemonyal bir güce karşı işbirliğine gidebilirler (Waltz, 1979: 81; Schöring, 2006:74; Dougherty & Platzgraff, Jr. 1990:120-121)

Ancak işbirliğinde olan diğer devlet daha fazla gücünü artırıyorsa ya da çıkar sağlıyorsa işbirliği bozulur. Neorealizmde çıkar görecelidir, mutlak değildir ve bir devletin güç artırımını diğer devletin güç kaybı olarak algılanmaktadır. Yani bir devletin karşı devlete göre güç potansiyeli fazla ve etkiliyse o devlet güçlüdür (Grieco, 1990). Örneğin Kuzey Kore, ABD'ye göre askeri güç kapasitesi olarak daha üstün bir güç değildir; çünkü, ABD'nin elinde olan nükleer ve konvansiyonel silahlar Kuzey Kore'nin bugün sahip olduğu silahlara göre daha üstündür.

Yukarıdaki bilgiler ışığında küresel politikada etkili devlet/devletlerin tespiti, sistemdeki aktörlerin sahip oldukları güçlerin birbirleri ile karşılaştırılarak ölçülmesi ile mümkündür. Bu durumda ilk önce “Güç nedir ve nasıl ölçülür?” sorularına cevap aranacaktır.

2.2. Güç

Neorealistlere göre güç dinamiktir ve gücün ölçüsü, bir devletin sahip olduğu askeri, ekonomik, coğrafi-demografik ve kültürel kaynaklarının kapasitesidir (power as control over resources). Önem bakımından askeri kapasite diğer güç kaynaklarına göre en ön sırada yer almaktadır.

- *Askeri kapasite:* Savunmaya ayrılan para miktarı, askeri teknik yapı ve büyüklük, nükleer silahların sayısı ve gelişmişlik düzeyi.
- *Ekonomik kapasite:* Gayrisafi yurtiçi hâsıla (GSYİH), dış borç, sahip olduğu uluslararası firmaların sayısı, patent sayısı vb.
- *Coğrafi-demografik kapasite:* Coğrafya, nüfus büyüklüğü.
- *Kültürel-bilimsel kapasite:* Demokrasi kültürü, bilimsel araştırmalara ayrılan kaynak ve gelişmişlik düzeyi, dilinin ve müziğinin yaygınlığı vb. (Waltz, 1979: 80-85; Rittberger vd. 2010:49; Nolte 2006; Rüländ 2011; Eberstadt, 2004; Casetti, 2003:661-675).

Uluslararası aktörlerin kendilerini sahip oldukları güç kaynaklarını kapasitelerine göre karakterize etmelerine rağmen (gradations of capabilities) (Dougherty & Platzgraff, Jr. 1990:81), bir aktörün üstün güç kaynaklarına sahip olması, o aktörün uluslararası sistemin yönünü ve yapısını belirleyebileceği anlamına gelmemektedir. Alman sosyolog Max Weber gücün farklı bir karakteristik özelliğine vurgu yapmaktadır. Buna göre “Güç, bir sosyal ilişki içinde, bir aktörün hangi temele dayanırsa dayansın,

direnmeyle karşılaşsa bile istediğini yapabilme konumunda olma ihtimalini ifade eder” (Weber, 2007:309) olarak belirtmiştir.

Weber’in tanımı dikkate alındığında, güç olabilmek için, çıkar ve isteklerini diğerlerine karşı kabul ettirebilmesi yani aktörün sahip olduğu güç kapasitesini çıkar ve istekleri doğrultusunda etkin kullanabilme yeteneğine de sahip olması gerekmektedir (power as control over outcomes) (Rittberger vd., 2010:49; Nye, 2002:4).

Yukarıdaki tanımlardan yola çıktığımızda, gücün tanımını kısaca şu şekilde yapabiliriz: Güç, bir aktörün, sahip olduğu üstün güç kapasitesi aracılığıyla uluslararası sistemin yapısını ve yönünü kendi çıkarları ve istekleri doğrultusunda belirleyebilme yeteneğidir.

2.3. Tek Kutupluluk, Çift Kutupluluk ve Çok Kutupluluk

Tek kutuplu bir uluslararası yapıdan bahsedebilmek için, sahip olunan güç kapasitesi açısından uluslararası sistemde sadece tek, üstün bir hegemonyal büyük gücün söz konusu olması gerekmektedir. Bu hegemonyal güç, istek ve çıkarlarını diğer devletlere kabul ettirebilme yeteneğine sahip olmalıdır ve bu doğrultuda uluslararası politikaya yön verebilmelidir. Bunu yaparken başka aktörlere bağımlı olmaması yani diğer aktörlerin üstün gücün hareket kabiliyetini daraltmaması gerekir ancak böyle bir durumda tek kutuplu (unipolar) bir sistemden bahsedilebilmektedir.

Uluslararası politik sistemde ikinci devlet etkili veya yakın güç kaynaklarına ve diğer gücün hareket kabiliyetini daraltma yeteneğine sahipse iki kutuplu (bipolar) şayet ikiden fazla büyük güç ya da süper güç söz konusu ise ve bunlar da birbirlerinin hareket kabiliyetini sınırlandırıyor ise çok kutuplu (multipolar) bir uluslararası sistem söz edilebilir (Huntington, 1999:35; Rittberger vd., 2010:49-52).

Yukarıdaki tanımlar çerçevesinde ilk önce uluslararası aktörlerin güç kapasiteleri birbirleri ile emperik olarak karşılaştırılarak en fazla güç kapasitesine sahip aktör tespit edilecektir (power as control over resources). Daha sonra bu güç kapasitelerini kendi çıkarları ve istekleri doğrultusunda etkin kullanma yetenekleri analiz edilecektir (power as control over outcomes).

3. ULUSLARARASI AKTÖRLERİN GÜÇ KAPASİTELERİ

3.1. Askeri Kapasite

Askeri güç kapasitesinin en önemli parametrelerinden birisi bir ülkenin savunmaya harcadığı bütçedir. Merkezi Rusya’da bulunan uluslararası silah ticareti analiz merkezi olan CAWAT’ a göre 2009 yılında dünya çapında savunmaya ayrılan bütçe 1,333 trilyon \$’dır. Dünya genelinde en fazla

savunmaya para ayıran ülke ise 574 milyar \$ ile ABD'dir. ABD'den sonra ise savunmaya en fazla bütçe ayıran ülke 70 milyar \$'lık bir bütçe ile Çin Halk Cumhuriyetidir. Arkasından 59,131 milyar \$'la İngiltere, 54,446 milyar \$'lık bir harcama ile de Fransa gelmektedir. SSCB'nin mirasçısı Rusya ise diğerleriyle karşılaştırıldığında 37,875 milyar \$ ile yedinci sırada yer almaktadır. Almanya 47,466 milyar \$'lık bir harcamayla altıncı sırada Rusya'nın önünde yer almaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere ABD dünyadaki savunma harcamalarının yarısına yakın bir bölümünü tek başına yapmaktadır. Hatta aynı yıl ABD'nin nükleer silahların bakımı için ayırdığı bütçe 35 milyar \$'ın üstünde olmuştur (CAWAT, 25.01.2011).

Nükleer kapasite ele alındığında, sayı olarak dünya çapında yaklaşık olarak 22600 nükleer silah bulunmaktadır (Bhandari, 29.11. 010). Ancak nükleer güç kapasitesine sahip devletler sayılıdır. Bunlar Rusya, ABD, Çin, Hindistan, İngiltere, Fransa, Pakistan ve Kuzey Kore'dir. İsrail ise resmen kabul etmese de de facto Orta Doğu'nun nükleer gücüdür. İran ise aynı bölgede ABD'nin ve Birleşmiş Milletlerin (BM) yaptırımlarına rağmen nükleer teknolojiye sahip olma yolundadır (Fedjaschin, 16.07.2010).

Nükleer silahların gelişmişlik düzeyleri ve sayıları bakımından Rusya ve ABD, 22000 civarındaki nükleer başlıkları ile en ön sıradadırlar ve bu iki güç nükleer silahların indirimine gitmektedirler. Ancak nükleer kapasite hâlihazırda sadece caydırıcılık özelliğini taşımaktadır. Bu nedenden dolayı sayılarının fazlalığının bir etkisi yoktur. Yalnız ABD'nin NATO çerçevesinde hayata geçirmeyi planladığı düşman füzelerinin havada imhasını öngören Füze Kalkanı Projesi (Ballistic Missile Defence Project-BMD) ve başarı oranı ABD'nin nükleer güç kapasitesini ABD lehine artırabilir (Spiegelonline, 20.11.2010; Radikal, 13.10.2010).

Sayı olarak Birleşik Devletler, Çin Halk Cumhuriyeti'nden sonra 1,4016 milyonluk bir güçle dünyanın ikinci büyük ordusuna sahiptir. Konvansiyonel teknik donanım ve eğitim olarak ABD silahlı kuvvetleri Çin ordusuyla karşılaştırılmayacak kadar iyi eğitilmiştir ve daha modern teknik donanıma sahiptir. ABD Silahlı Kuvvetler envanterinde nükleer deniz altılar, gemiler, uçak gemileri ve radara yakalanmayan modern hava filosu bulunmaktadır (Spiegel 2009:137-144 ve 530-539).

Çin'in ordusu 2,1 ile 2,3 milyon arasında değişen bir büyüklük ile sayıca dünyanın en büyük ordusudur. Eğitim ve teknik donanım olarak ise, ABD ve AB devletlerinin silahlı kuvvetlerinin standartlarının altındadır. Ancak gelişmiş nükleer silah sistemlerine sahiptir. Bu sistemler uluslararası aktörler için savunma ve iletişim alanında büyük öneme haiz olup uzayda bulunan uyduları imha edebilecek kapasitededir dolayısıyla menzilleri Amerika kıtasına kadar ulaşabilmektedir (Crome, 14.04.2008).

Önceki yıllara göre savunma harcamalarını rekor düzeyde artıran Çin (2005 yılında 41 milyar \$) son dönemde silahlı kuvvetlerini modernize etme çabasıdadır. Çin açısından asıl sorun; gelişmiş deniz altı, gemi ve uçak gemileri inşa etmesinden ziyade, inşa edeceği büyük deniz altı, gemi ya da bu uçak gemilerinin güvenliği için hayati öneme sahip olan erken uyarı sistemlerine sahip olamamasıdır. Bu açıdan Almanya ve ABD oldukça gelişmiş bir teknolojiye sahiptirler. Bununla beraber Çin artık radara yakalanmayan oldukça gelişmiş bir teknolojiye sahip olan J-20 tipi uçağını Ocak 2011’de basın ve kamuoyuna tanıtmıştır. Yine de gelişmişlik düzeyi bakımından ABD’nin gerisindedir (Heilig, 25.01.2011).

Sovyetler Birliği’nin varisi Rusya’nın ise sahip olduğu asker sayısı 1 ile 1,2 milyon arasında değişmektedir. Eğitim ve teknik donanım olarak Çin silahlı kuvvetlerinden daha nitelikli fakat ABD’nin silahlı kuvvetlerinin gerisindedir (Spiegel 2009:442-448; Spiegelonline, 26.01.2011).

Altı çizilmesi gereken nokta ise askeri kapasitenin önemli koşullarından birinin o ülkenin ekonomik gücü olduğudur. Ekonomik kapasitesi olmayan bir aktörün hegemonyal gücün vazgeçilmez unsuru olan modern, mobil ve güçlü bir orduya sahip olması pek mümkün görünmemektedir (Eberstadt, 2004).

3.2. Ekonomik Kapasite

Ekonomik potansiyelin önemli göstergelerinden ikisi, bir ülkenin GSYİH’sı ve toplam dış borcudur. Ancak GSYİH’nın dış borca oranı ekonomik istikrar analizinde daha gerçekçi bir fikir verecektir. Uluslararası Para Fonu’nun (International Monetary Fund, IMF) Nisan 2010 tarihinde yayımladığı rapora göre, ABD’nin 2009 yılındaki GSYİH’sı 14,256 trilyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın dış borcu ise 13,917 trilyon \$ olmuştur. Dış borcun GSYİH’ya oranı ise % 95’e tekabül etmektedir. ABD’den sonra küresel alanda ikinci büyük ekonomiye sahip Çin’in GSYİH’sı ise 5,5835 trilyon \$ olmuştur. Toplam dış borcu 546,5 milyar \$’dır. Dış borcun GSYİH’ya oranı ise % 10’un altındadır. Üçüncü büyük ekonomiye sahip Japonya’nın GSYİH’sı ise 5,390 trilyon \$ olup, dış borcu ise 2,038 trilyon \$’dır. Dış borcun GSYİH’ya oranı ise % 37,8’dir. Ekonomisi ciddi anlamda ihracata dayalı olan Almanya’nın GSYİH’sı ise 3,305trilyon \$ olarak gerçekleşmiş olup dış borcu ise 4,969 trilyon \$ olmuştur. Dış borcun GSYİH’ya oranı ise % 150,03 oranında olmuştur (IMF, 2010; World Bank, 23.02.2012).

Yukarıdaki verilere bakıldığında ABD’nin ekonomisi Çin’le karşılaştırıldığında istikrarlı görüntü vermemektedir. IMF’nin açıklamalarına göre 2010 yılında dünya ekonomisi % 4,8 oranında büyümüştür. ABD ekonomisi ise % 3,3’lük büyüme kaydetmiş ve küresel ekonomideki

büyümenin altında kalmıştır (IMF, 2010a). Özellikle Irak ve Afganistan savaşlarının yüksek maliyeti (2010 yılı itibari ile 3 trilyon \$) ABD ekonomisinin önemli oranda borçlanmasına neden olmuştur. 2008/2009 krizi de ABD ekonomisini oldukça olumsuz yönde etkilemiştir (Konicz, 20.05.2010a).

Asya'nın Ejderi ise bu krizden kazanan taraf olarak çıkmasını bilmiştir. Öyle ki Çin ekonomisi 2010 yılında % 10,5 oranında bir büyüme kaydetmekle kalmamış, dış borcunu da ABD ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında cüzi sayılabilecek bir düzeyde tutmayı bilmiştir (IMF, 2010a). Çin'in, ABD ile olan dış ticaretinde 2009 yılında 227 milyar \$ ve 2010 yılında ise 196 milyar \$ tutarında ticaret fazlası vardır. Ayrıca Çin'in 2,85 trilyon \$'lık para rezervinin yaklaşık % 66'sı ABD'nin mal, hizmet ve finans sektöründedir (Konicz, 20.05.2010a; Carlens, 18.01.2011). Diğer bir deyişle Birleşik Devletlerin finans sektörü büyük oranda Çin kapitaline bağımlıdır ve ABD Afganistan ve Irak savaşlarını finanse ederken Çin'e bağımlılığını arttırmıştır.

Sadece ABD değil aynı zamanda % 28'lik (2009 yılı itibari ile 16,447 trilyon \$) mal ve hizmet üretim kapasitesiyle dünyanın en büyük üç ekonomik merkezinden biri olan avro (€) bölgesinde bulunan Yunanistan, Portekiz, İrlanda ve İspanya da aşırı dış borç nedeniyle yaşanan krizler sonucu kapılarını Çin sermayesine açmak zorunda kalmıştır. Aslında buradan şu çıkarılabilir: Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ekonomik güçler, kendi içlerinde meydana gelen ve üyelerinin maruz kaldığı ekonomik krizi aşmakta üyelerine yardımda yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlik sonucu Çin kriz yaşayan bu ülkelere sıcak para aktarmıştır. Bu sayede Çin Avrupa Birliği'ndeki etkisini arttıracaktır (IMF, 2010; Carlens, 18.01.2011).

Dünyanın tanınmış finans spekülâtörü George Soros, Avrupa'daki bu krizi Ocak 2011'de İsviçre'de yapılan 41. Davos zirvesinde şöyle yorumlamaktadır: Avro kullanan 17 avro bölgesi üyesinin, Yunanistan ve İrlanda'da çıkan bu borç krizi yüzünden tehdit altında olduklarını düşünmektedir. Bu borç krizi zengin Avrupa ülkelerini fakirlerden ayıştırmaktadır. Ekonomik sorunlar, fakir AB ülkelerinde milliyetçiliği öne çıkarıp demokrasiyi tehlikeye sokabilir ve böyle bir bu durumunda AB'nin geleceğini tehdit etmesi olası bir sonuçtur (Soros, 30.01.2011).

Burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta ise, ABD'nin dış borcunun GSYİH'ya oranı itibariyle, Almanya, Fransa ve İngiltere'den daha iyi durumda olmasıdır. Birleşik Devletler, 2009 yılında yaklaşık olarak dünya mal ve hizmet üretiminin % 24'nü tek başına yapmaktadır ve ABD dünyanın en fazla GSYİH'sına sahip devletidir (IMF, 2010). Çin ve ABD'nin 2010 yılı

kişi başına düşen GSYİH'sı dikkate alındığında Çin'in 4173 \$² ile gelişmekte olan ülkeler seviyesinde olduğu görülmektedir. Buna karşı ABD'de ise bu sayı 47000 \$ seviyesindedir. ABD ekonomisinin büyüklüğü, ABD'deki Çin sermayesi ve Çin'in ABD'den alacağı, Çin'i ve dünya ekonomisini ABD'ye bağımlı yapmaktadır. Bu da ABD ekonomisindeki sorunlara rağmen ABD'yi dünya ekonomisinin lokomotif konumunda tutmaktadır. Bunun diğer bir kanıtı ise: 2006 yılı verilerine göre Dünya'nın en büyük 500 firmasından 153 tanesinin ABD'ye ait olmasıdır. Aynı yıl bu sayı Japonya'da 64, Fransa'da 39 ve Almanya'da 37'dir. Ekonomik gelişmişliğin diğer bir ölçüsü ise bir ülkenin bir yılda aldığı patent sayısıdır. 2004 yılında Japonya'nın sahip olduğu patent sayısı 425000, ABD'nin ise 360000'dir (Rittberger vd., 2010:55-56).

Bütün bu veriler alt alta sıralandığında üretim açısından dünya ekonomisinde jeoekonomik olarak üç kutupluluk (tripolarity) söz konusudur. Bu da Kuzey Amerika, Avrupa ve Güneydoğu Asya arasında dağılmaktadır. Ekonomik olarak da ABD diğer rakipleriyle karşılaştırıldığında en ön sırada yer almaktadır.

3.3. Coğrafi-Demografik Kapasite

Güç kaynaklarında önemli sayılabilecek diğer bir unsur ise bir ülkenin nüfus ve coğrafi büyüklüğüdür. Nüfus, büyüklüğüne göre, üretime ucuz işgücü olarak katkıda bulunabileceği gibi; tüketici rolüyle de pazar olarak ekonomiye etki yapabilir. Aynı zamanda nüfusun askeri kapasiteye katkısı da söz konusudur. Tabii ki bu nüfus ve coğrafi büyüklüğün pozitif anlamda bir ülkenin güç politikasında etki yapabilmesi için o ülke nüfusunun ekonomik refah düzeyinin de yüksek olması gerekir. Bu nedenle kişi başına düşen milli gelir, güç kaynağının önemli parametrelerinden biridir (Eberstadt, 2004).

Merkezi Hannover'de bulunan Alman Dünya Nüfusu Vakfı'nın (Deutsche Stiftung Weltbevölkerung - DSW) 2010 raporuna göre, 2009 yılında dünyada en fazla nüfusa sahip ülke 1,338 milyar ile Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Çin tek başına dünya nüfusunun % 19,5'ini barındırmaktadır. Çin'in coğrafi büyüklüğü ise 9573490 km² 'dir. Ancak burada altı çizilmesi gereken nokta ise bu coğrafyanın yaklaşık % 66'lık bir bölümünde % 8'lik Uygur, Tibet Zhuang, Miao, Mandschu gibi azınlıkların yaşamakta olduğu gerçeğidir. Çin Halk Cumhuriyeti bu büyük nüfusuna karşın alan sorunu yaşamaktadır. Bu nedenle bu bölgelere sistemli olarak ülke nüfusunun % 92'sine tekabül eden "Han Çinlileri" yerleştirilmektedir (Friedrich, 2007:15-18).

Hindistan 1,188 milyar kişi ile dünyanın ikinci en büyük nüfusuna ve % 2,3'lük bir nüfus artış hızına sahiptir. Hindistan coğrafi olarak 3287263

---

² Burada kişi başına düşen milli gelir yazar tarafından nüfusa bölünerek elde edilmiştir.

km²lik bir büyüklüğe sahip olduğu coğrafyasında % 17,3'lük dünya nüfusunu barındırmaktadır. Ancak coğrafi büyüklüğünün üstünde nüfusa sahip olmasına karşın kişi başına düşen GSYİH'sı düşüktür (1203 \$: 2010).

Askeri alanda önemli bir güç olan Rusya toprak olarak 17075400 km² ile dünyanın en büyük topraklarına sahip ülkesidir. Nüfus olarak ise 141,9 milyonla dünya nüfusunun % 2,1'lik bir bölümünü barındırmaktadır.

Dünyanın önemli ekonomik güçlerinden Japonya ise kişi başına düşen 42307 \$'lık GSYİH'ya ve 127,4 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Bu nüfus dünya nüfusunun % 1,9'una denk gelmesine rağmen coğrafi olarak 377819 km²lik oldukça küçük bir alana sahiptir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin nüfusu ise 309,6 milyon'dur. Bu sayı dünya nüfusunun % 4,5'una denk gelmektedir. Coğrafi olarak ise ABD'nin yüzölçümü 11537606 km²'dir. Coğrafik–demografik yapısı ve kişi başına düşen GSYİH dengesi göz önünde bulundurulduğunda ABD en avantajlı ülke olarak görülmektedir çünkü ABD coğrafi büyüklüğünün yanı sıra diğer ülkelerle karşılaştırıldığında kişi başına düşen yüksek bir gelire sahiptir (DSW, 2010; Spiegel, 2009:138, 217, 250, 441, 530, 541).

3.4. Kültürel - Bilimsel Kapasite

Askeri, ekonomik ve coğrafi güç potansiyelinin yanı sıra kültürel kaynakları ve bu kaynakların yaygınlığı, bir ülkenin hegemonyal güç olmasının ölçütlerinden olabilir. Kültürünün yaygınlığı üzerinden ideolojisinin yayılması, bir ülkenin siyasi sistemler üzerinde etkisini artırabilir ve ürünlerini kültürün yaygın olduğu ülkelerde rahatlıkla pazarlayabilir. Çift kutuplu dünyanın sona ermesiyle uluslararası sistemde bir küreselleşme süreci başlamıştır. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), AB, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ, World Trade Organization-WTO) gibi uluslararası kurumlar, örgütler, Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International-AI) gibi sivil toplum kuruluşları ve uluslararası hukuk güç kazanmaya, ulusal devletler ise güç kaybetmeye başlamıştır. ABD ve AB ülkelerinin temsil ettiği liberal değerler; serbest piyasa ekonomisi, bireysellik, demokrasi kültürü, bireysel temel hak ve özgürlükler ön plana çıkmıştır (Rittberger vd., 2010:32-37). Ancak “sosyalist ulus devlet” Çin bu değerlere temkinli yaklaşmaktadır. Arap dünyası ve İran gibi devletler ise halklarının daha fazla hak ve daha fazla özgürlük taleplerine rağmen batı değerlerine pek sıcak bakmamaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti bu liberal değerlere entegrasyonunu zamana yaymak istemektedir. Bu çerçevede Denk Xiaoping tarafından 1978 yılında Çin ekonomisini serbest piyasa ekonomisine ekleme reformu 1990'lı yılların sonuna kadar başarıyla uygulanmış ve 2002 yılında Çin, DTÖ üyesi olmuştur. Çin, güvenlik politikasını da geliştirerek silahlı kuvvetlerinde bir

profesyonelliğe gitmektedir ancak Çin, Batılı anlamda serbest piyasa ekonomi kurallarını ve demokratik temel hak ve özgürlükleri, tam olarak ve bütün bölgelerinde uygulamaktan kaçınmaktadır; çünkü, Çin, özgürlüklerin yayılması durumunda, sahip olduğu azınlıkların bağımsızlıklarını isteyebileceğini düşünmektedir. Bu da güç politikasının sonu demek olabilir (Umbach, 2004:335-345).

Arap Dünyası ve İran yönetimleri ise, söz konusu neoliberal değerleri kendi İslami inanç ve yönetim biçimleri için tehlike olarak algılamaktadırlar. Ocak 2011'de daha fazla özgürlük, daha fazla sosyal adalet talepleriyle Tunus'ta başlayan ve rejimin düşürülmesiyle sonuçlanan halk ayaklanması daha sonra Arap Dünya'sının kalbi olarak bilinen Mısır'a, Libya'ya ve Suriye'ye sıçramıştır. Bu olayların başlamasında ve gelişmesinde internet üzerinden iletişim önemli bir rol oynamıştır. Bu da yeni dünya düzeninde bu liberal değerlerin önüne geçilmesinin zor olduğunu göstermektedir. Orta Doğu'da olan bu gelişmelerin Batılı anlamdaki temel hak ve özgürlüklerden uzakta görünüp daha çok İslami karakteri olsa da halkın insiyatifinin yönetime yansması açısından bölgede oldukça yeni, pozitif bir durum olduğu tartışmasızdır. İran ve demokratikleşme sürecini tam olarak tamamlamamış Ürdün gibi ülkelerin de bu gelişmelerden etkilenme olasılığı yüksektir (Leukefeld, 27.01.2011.).

ABD'nin demokratik kültürünün ve çok sesliliğinin ABD dış politikası üzerinde de sınırları bir etkisi söz konusu olmaktadır. Afganistan ve Irak Savaşları ABD'nin ekonomik kaybını ve insan kaybını da büyük oranda beraberinde getirmiştir. Örneğin ABD'nin Afganistan'ı 7 Ekim 2001 yılındaki işgalinden bu yana uluslararası güvenliği destekleme kuvvetinde (International Security Assistance Force - ISAF) görev yapmakta olan 2319 yabancı asker hayatını kaybetmiştir. Bunlardan 1474'ü ABD askeridir (Radikal, 08.02.2011).

Sadece 2010 yılında Afganistan'da hayatını kaybeden sivil sayısı 2400 civarındadır. Bir önceki sene ise, bu sayı 2421 civarındaydı (Neues Deutschland, 02.02.2011). ABD kuvvetlerinin, Afganistan ve Irak'ta işledikleri insan hakları ihlalleri ABD medyası tarafından sıkça işlenmektedir. Bu durum ABD kamuoyunun hükümet üzerindeki baskısını artırmasına neden olmuştur. Bu faktörler ise, ABD dış politikasının hareket kabiliyetini sınırlandırmaktadır. Bu neden ABD'yi kendi ordusunun yanında, Irak ve Afganistan'da sayıları 200.000'i geçen Blackwater gibi özel güvenlik firmalarına ait paralı askerlere görev vermeye itmiştir (Eckert, 06.11.2010).

ABD yine de bu değerlerin ve yaşam biçiminin yayılmasına büyük bir önem vermektedir. Amerikan tipi kültür: internet kullanımı, dili, müziği, filmleri ve diğer Amerikan ürünleri dünya çapında ilgi çekmektedir. Bütün

dünyada sinema gelirlerinin % 80'ini Amerikan menşeli filmler oluşturmaktadır (Rittberger vd., 2010:56-57).

Kültürel ve bilimsel kapasitenin diğer bir ölçüsü de bir ülkenin araştırma ve geliştirmeye ayırdığı kaynaktır. 2010'da dünya çapında araştırma ve geliştirmeye ayrılan paranın % 33'lük kısmını ABD tek başına ayırmıştır. İkinci sırayı ise % 23'lük bir payla AB almaktadır. Üçüncü sırada ise, % 9'luk bir oranla Çin Halk Cumhuriyeti bulunmaktadır. Ancak araştırma alanındaki yatırımlar ABD ve AB ülkelerinde 2002 yılından bu yana % 2,5 ile 3 arasında geri giderken Çin'de düzenli olarak (2002 ile 2008 arası % 50) artmaktadır (UNESCO 2010, 03.02.2011). 1991'den bu yana fizik, kimya, ekonomi ve tıp alanında verilen Nobel ödüllerinin % 66'sına yakın bir bölümünü ABD'li bilim adamları almışlardır (Rittberger vd., 2010:56-57).

Neorealist teori açısından bakıldığında ve yukarıdaki bilgiler ışığında, askeri, ekonomik, coğrafi-demografik ve kültürel-bilimsel güç kapasitesi denklemi açısından uluslararası sistemdeki güç düzeninde en ön sırada yer alan aktör tartışmasız Amerika Birleşik Devletleri'dir.

4. ULUSLARARASI AKTÖRLERİN GÜÇ KAPASİTELERİNİ ETKİN KULLANMA YETENEKLERİ

Bu bölümde, üstün güç kapasitesine sahip ABD'nin ve diğer aktörlerin kapasitelerini çıkarları doğrultusunda etkin kullanma yetenekleri son 20 yılda küresel politikanın koordinatlarını değiştiren Kosova Savaşı, Afganistan'ın işgali, Irak'ın işgali ve de Rusya'nın Gürcistan Harekâtı örneğinde incelenecektir.

4.1. Kosova Savaşı

Kosova sorununun kökeni Osmanlı İmparatorluğu'nun 1912 / 1913'de Balkan savaşlarıyla bölgeden çekilmesine kadar dayanmakla beraber, 28 Mart 1989 tarihinde Yugoslav Parlamentosu'nun 1945'ten beri var olan Kosova'nın otonomi statüsünü kaldırma kararıyla ciddi anlamda alevlenmeye başlamıştır. Bunun üzerine Kosovalı Arnavutlar 1996 yılında Kosova'nın bağımsızlığı için Yugoslav güvenlik kuvvetlerine karşı savaşı Kosova Özgürlük Ordusu (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK) 'nu kurmuşlardır. Bunun akabinde Yugoslav güvenlik kuvvetlerinin 1998 yılının Nisan ve Mayıs aylarında UÇK'ya karşı başlattığı operasyonda birçok Arnavut asıllı sivil hayatını kaybetmiş ve 200.000'in üzerinde sivilin kış koşullarında göç etmek zorunda kalmasıyla Kosova sorunu acilen çözülmesi gereken bir problem olarak dünya kamuoyunun gündemine oturmuştur (Tenbergen, 2000:67-74).

Eylül 1998'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kınanmasına rağmen Yugoslav hükümeti operasyonlarına son vermemiştir.

Bunun üzerine ABD'nin inisiyatifi ile devreye giren NATO, Yugoslavya'ya hava harekâtı kararı almıştır. Bundan dolayı Yugoslavya hükümeti, BM'in talepleri olan Sırp Güvenlik Kuvvetleri'nin Kosova'dan çekilmesi, göç edenlerin evlerine dönmelerine izin verilmesi, Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Örgütü'nün (Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa - OSZE) yönetiminde 2000 kişilik bir gözlemci grubunun bölgede görev yapmasını kabul ettiğini bildirmiştir.

Bu anlaşmaya rağmen Ocak 1999'da Racak'da 40 sivil Arnavut'un Sırp güvenlik kuvvetlerince öldürülmesi ile gerilim had safhaya çıkmıştır. NATO'nun hava harekâtında bulunabileceği tehdidi ile Şubat 1999'da Kosovalı liderler ve Yugoslav hükümeti arasında Fransa'nın Rambouillet şehrinde yapılan konferanstaki görüşmeler sonucunda Yugoslav hükümeti, Kosova'ya geniş yetkilerle donatılmış bir özerklik statüsü tanınmasını kabul etmiştir. Ancak, Yugoslav Yönetimi, NATO kuvvetlerinin hem Kosova'ya hem de Yugoslavya'nın bütün coğrafyasına yerleşmesini ve tüm havaalanlarını, limanlarını, askeri ve sivil tüm alt yapısını sınırsız kullanabilme koşulunu reddetmiştir. Yugoslav yönetimi tarafından NATO'nun bu isteği de facto Yugoslavya'nın koşulsuz işgali olarak algılanmıştır ve anlaşmaya varılamamıştır. Görüşmelerin kesilmesinin ardından Sırp ordusu UÇK'ya karşı geniş çaplı bir operasyon kararı almıştır. Operasyondan korkan 500.000 civarında Kosovalı göç etmeye başlamıştır (Tenbergen, 2000: 72-76).

24 Mart 1999 tarihinde "...Sırp silahlı kuvvetlerinin Kosovalı Arnavutlara karşı işlediği insan hakları ihlalleri ..." (Tenbergen, 2000:74) ve "...insanlık felaketinin önlenmesi için..." Rusya'nın muhalefetine ve savaşın yayılması tehditlerine rağmen, ABD önderliğinde Yugoslavya'ya NATO harekâtı yapılmıştır (Paech, 2004). 9 Haziran tarihinde Kumanovo'da Yugoslav yönetimi ve NATO arasında yapılan ateşkes görüşmeleri ardından Sırp kuvvetlerinin, Kosova'dan çekilmesi bunun yerine Birleşmiş Milletler'in vekâletinde ve NATO'nun önderliğindeki barış kuvvetlerinin (Kosovo Force - KFOR) yerleştirilmesine karar verilmiştir.

Kosova Savaşı değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği 1980'lerden beri Avrupa'nın merkezinde olan bir sorunu tek başına, ABD'siz çözüme konusunda yetersiz kalmıştır. ABD ise bu sorunu çözmekle kalmamış aynı zamanda sorunu istediği gibi çözüme ve Rusya'nın tehditlerine rağmen ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan müdahale edebilme yeteneğini de göstermiştir. Bunun sonucunda 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova bağımsızlığını ilan etmiştir. 58'in üstünde devlet ise Kosova'nın bağımsızlığını tanımıştır (Das deutsche Auswärtige Amt, 29.01.2011).

ABD, Rusya'nın Avrupa'daki son müttefiki olan Yugoslavya'yı bölmüştür ve 1991 yılında SSCB'nin küllerinden kurulan Rusya'nın etkisini de Slav ve Ortodoks olan Sırp halkı arasında ve Avrupa'da ciddi anlamda

zayıflatmıştır. Ekonomideki ve iç politikadaki sorunlarla boğuşan Rusya, ABD'ye karşı Kosova sorununun çözümünde etkili olamamakla kalmamış aynı zamanda büyük güç imajı da zedelenmiştir. Bu durum ise küresel sistemde ABD'nin güç potansiyelini diğer ülkelere göre etkili bir şekilde kullandığı savını desteklemektedir.

Kosova Savaşı'nın Çin açısından sonucu ise ABD önderliğindeki NATO kuvvetlerinin 7-8 Mayıs 1999 gecesi Çin Halk Cumhuriyeti'nin Belgrat'taki temsilciliğini "yanlışlıkla" vurmasıdır. Çin ABD'yi kınamaktan başka ciddi bir tepki gösterememiştir. O dönemde ABD'nin gelişmiş teknolojisine rağmen nasıl böyle bir "kazanın" yaşandığı pek anlaşılammıştır. Çin'in Ocak 2011'de tanıttığı radara yakalanmayan J-20 savaş uçağının savaş sırasında Sırp kuvvetleri tarafından düşürülen ABD uçağıyla aynı radara yakalanmama teknolojisine sahip olması, Çin'in o uçak parçalarına illegal yoldan sahip olduğunu akla getirmiştir (Heilig, 05.01.2011).

4.2. 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları ve Afganistan'ın İşgali

Soğuk Savaş'tan sonra uluslararası sistemi en ciddi anlamda etkileyen olay El-Kaide militanları tarafından gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 terör saldırılarıdır: 3000 civarında sivil ölmüş, Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi yerle bir olmuştur. Bu saldırılardan sonra 90'lı yıllarda iç ve dış politikada geri plana itilen güvenlik kaygısı tekrar ön plana alınmıştır. Sorunların çözümünde güç kullanımı Amerikan toplumunda ve uluslararası sistemde meşrulaşmıştır (Filzmaier vd., 2006:179-198).

Terör saldırılarından kısa bir süre sonra George Bush 20.09.2001'de kongrede yaptığı konuşmada, terörizmi ABD'nin yeni düşmanı ilan etmiş ve Terörizmi yok etmek için dünyanın her yerinde terörizmin takip edilip yok edileceğini ifade etmiştir. Terör için El Kaide'yi ve onu destekleyen 60 kadar devleti suçlamıştır. Örgütün lideri Osama Bin Ladin'in Taliban rejimi'nin olduğu Afganistan'da bulunduğu tespit edilmesiyle, Taliban Rejimi'nden El Kaide liderinin koşulsuz olarak iade edilmesini istemiş aksi takdirde Taliban Rejiminin hedef alınacağını altını çizmiştir (Czempiel, 2003:110-111). Ardından 7 Ekim 2001'de Birleşmiş Milletler'in 51. maddesine göre "nefsi müdafaaya" dayandırarak Afganistan hareketini gerçekleştirerek Taliban Rejimini yıkmışlardır (Filzmaier vd., 2006:179-198; Chomsky, 24.05.2010). 2010 yılı sonlarına kadar sayıları 150.000'i bulan ve büyük kısmını ABD silahlı kuvvetlerinin oluşturmasının yanı sıra içinde 43 farklı devletin askerlerini bulunduran ISAF Taliban ve El Kaide militanlarına karşı mücadelesine devam etmektedir (Standke, 02.02.2011).

ABD uluslararası alanda ve iç kamuoyunda oluşan havayı iyi kullanarak sahip olduğu gelişmiş askeri kapasite sayesinde coğrafi olarak kendisinden çok uzak olan bir coğrafyada güvenliği için tehlike olarak algıladığı Taliban

Rejimini devirmiştir. ABD, askeri ve siyasi olarak gaz ve petrol zengini SSCB'nin eski devletlerine askeri üsler kurarak siyasal, ideolojik ve askeri nüfuzunu yaymaktadır. Bölgesel güçler olan Çin, Rusya ve Hindistan'a komşu olmuştur. Uluslararası hukukçulara göre, ABD'nin Afganistan'ı işgali, uluslararası hukuka ve BM'nin “nefsi müdafaa”yı öngören 51. maddesine tamamen aykırıdır (Ruf, 25.01.2011).

ABD, Taliban ve El Kaide'ye karşı olan savaşında yakın müttefiki olan Almanya, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa Birliği ülkelerinin finansal ve askeri desteğini almıştır. Rusya ve Çin, 11 Eylül'de ABD radikal İslamcılarının saldırısına uğradığında olayın şoku nedeniyle ilk başlarda ABD'nin Afganistan işgaline muhalefet etmekten kaçınmışlardır. Bununla beraber sonradan Rusya, ABD'nin bölgeye yerleşmesini tereddütle karşılama bile iç politikadaki, ekonomideki ve Çeçenlerle yaşadığı sorunlar nedeniyle ABD'nin “Radikal İslam”a karşı açtığı savaşı desteklemiştir. Çin de Rusya gibi ABD'nin bölgede olmasından rahatsız olsa bile, kendi içindeki Müslüman azınlığın El Kaide ve Taliban rejimi tarafından kendisine karşı kışkırtıldığını düşündüğünden ABD'ye ses çıkarmamaktadır.

4.3. Irak'ın İşgali

George W. Bush Afganistan hareketinin akabinde 29.01.2002'de kamuoyuna yaptığı konuşmada, ABD politikasının amacının kitle imha silahlarının “Şer Eksenini” (Axis of Evil) devletleri (Kuzey Kore, Irak ve İran) aracılığıyla teröristlerin eline geçmesini engellenmesini, ABD güvenlik güçlerinin öncelikli görevi yaptığını belirtmiştir (Czempiel, 2003:116-117).

20 Mart 2003 yılında ABD ve İngiltere, “terörizmle mücadele etmek” gerekçesiyle “kitle imha silahları ürettiğini iddia ettikleri Irak'ı, BM'in onayı olmadan işgal etmişlerdir (Medick-Krakau vd., 2004:122). ABD, Irak harekâtı sonucunda Saddam Hüseyin Rejimi'ne son vermiştir. Siyasi, ekonomik ve askeri olarak bölgeye yerleşmiş olup İran'a komşu olmuştur.

AB ülkeleri Orta Doğu'dan petrol ihtiyaçlarının % 40'ını, Japonya % 70'ini, ABD % 10'nu, (Ruf, 25.01.2011) Çin ise % 50'sine yakın bir bölümünü karşılamaktadır (Konicz, 09.04.2010b). 2010 yılından itibaren ABD askerleri Irak'tan çekilmeye başlamış ve 2010 yılının sonuna kadar kuvvetlerini 52000'e indirmiştir, bununla beraber Amerikan güvenlik firmalarının 7000'in üzerinde paralı askeri Irak'ta bulunmaktadır (Eckert, 06.11.2010).

İngiltere haricindeki diğer Avrupa Birliği üyeleri Irak'ın işgalinde ABD'yi desteklemekten kaçınmışlardır. Bu durum ise, ABD açısından savaşın maliyetini arttırmakla birlikte ABD'nin sadece İngiltere ile Irak'ı işgal edebileceğini de göstermiştir. Rusya ve Çin ise ABD'nin Irak işgaline engel olamamışlardır. Çin, ABD'nin bu bölgeden kendisinin petrol ihtiyacını

karşılmasını engellediğini düşünmektedir. Japonya ise Irak'a az sayıda birlik göndererek Amerika birliklerini destekleme yoluna gitmiştir.

4.4. Rusya'nın Gürcistan Harekâtı

ABD'nin Irak harekâtından sonra küresel ve bölgesel politikaya damgasını vuran olay Rusya'nın 2008'deki Gürcistan harekâtıdır. Bu harekâtın arka planı gerçekte ABD ve Rusya'nın arasındaki güç savaşına dayanmaktadır. Özellikle Hazar Denizi ve çevresinin Basra bölgesinden sonra dünyanın en büyük gaz ve petrol rezervlerine sahip olması; bu bölgenin büyük güçlerin iştahını kabartmasına neden olmuştur. ABD bu bölgedeki Rusya'nın etki alanını kırıp kendisinin buradaki askeri, ekonomik ve siyasi etkisini artırmak istemektedir. Rusya ise Wladimir Putin'in 2000-2008 yılları arasında devlet başkanlığı görevini icra ettiği dönemde, iç sorunlarını çözüp bölgede tekrar güçlenip SSCB'den boşalan güç boşluğunu doldurma sürecine girmiştir.

Gürcistan ise 90'lı yıllarda Batılı ülkelerle özellikle ABD ile ekonomik siyasal ve askeri ilişkilerini geliştirmeye büyük bir önem vermiştir. ABD yanlısı Mihail Saakaşvili 2003 yılı sonunda Gürcistan'a devlet başkanı olunca batılılaşma/liberalleşme sürecine hız vermiştir. 2005'te Avrupa ve ABD'nin desteklediği Bakü - Tiflis – Ceyhan petrol boru hattı inşa edilmiştir. Bu proje bölgedeki ve dünyadaki Rus enerji tekeline karşı ciddi bir darbe olmuştur (Elsässer, 09.08.2008).

Rusya, Gürcistan'ın NATO üyesi olma isteğini ve ABD ile askeri işbirliğini kendisine bir tehdit olarak algılamaktadır: 2002'den bu güne Gürcistan Silahlı Kuvvetleri ABD tarafından modernize edilmektedir. Gürcü birliklerin eğitimi için İsrail'den askeri uzmanlar getirilmesi ve ardından 15 Haziran 2008'de ise Wasiani yakınlarında ABD, Ukrayna ve Ermenistan birlikleriyle ortak bir askeri tatbikat gerçekleştirilmesi Rusya'yı tahrik etmiştir (Rupp, 12.08.2008).

Arka planında bunlar olsa da, Kafkas krizinin patlama noktası SSCB'nin dağılması sürecinden öncesine dayanmaktadır. 1991 yılında Gürcistan sınırları içinde bulunan, Gürcülerden farklı bir etnik yapı ve kültüre sahip olan Osetyalılar bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. O dönemde Rusya'nın araya girmesiyle bu bölge güvenliği Rus, Gürcü ve Osetyalılar'dan oluşan ortak bir kuvvetin yerleştirilmesiyle sorun çözülmüştür. Şubat 2008'e gelindiğinde Kosova Arnavutlarının bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle Osetya ve Abhazyalılar da bu yöndeki seslerini yükseltmişlerdir (Elsässer, 09.08.2008).

Devlet başkanı Mihail Saakaşvili'nin Güney Osetya ve Abhazya azınlık bölgelerinin Gürcistan'dan ayrılma isteklerini kabul etmek istemeyişi ve 31 Temmuz 2008 tarihinde 6 Gürcistan polisinin Osetya-Gürcistan sınırında

yaralanmaları, Osetya ve Merkezi Gürcistan yönetimi arasındaki çatışmaların fitilini ateşlemiştir. Bunun üzerine, Gürcü Ordusu ve Osetyalı milisler arasında çatışma başlamış ve Gürcistan Silahlı Kuvvetleri Güney Osetya Bölgesi'ne karşı büyük bir harekâta girişmiştir. Ağustos başlarında, Rus kara ve hava birlikleri müdahalesi ile Gürcü birlikleri püskürtülmüş, Gürcistan'ın içlerine kadar girilmiştir. AB'nin arabuluculuğuyla da Rusya harekâtı sonlandırılmış ve birlikler 22.08.2008 de Gürcistan'dan çekilmiştir (Rupp, 12.08.2008).

Bu harekât, Rusya'nın arayıp da bulamadığı bir fırsat olmuştur. Rusya bu harekât ile oradaki azınlıklar üzerinden Gürcistan üzerindeki etkisini artırmıştır. ABD'ye de meydan okuyarak bölgenin bir gücü olduğunun altını çizmiştir. Ayrıca, Rusya, NATO'nun Gürcistan ve Ukrayna'yı içine almasını engellemekle kalmamış, Kosova Savaşı'nın rövanşını almıştır. Bütün bu faktörler ise Rusya'nın özgüvenini yeniden kazanmasını beraberinde getirmiştir.

Söz konusu dört olay güç kapasitesini etkin kullanabilme yeteneği açısından değerlendirildiğinde ABD, çıkarları ya da güvenliği söz konusu olduğunda dünyanın herhangi bir yerinde üstün güç kapasitesi sayesinde müdahale edebilmektedir. ABD, Kosova gibi uluslararası bir sorunu NATO ve AB içindeki müttefikleriyle eş güdümlü hareket ederek isteği doğrultusunda çözmüştür. Aynı şekilde üstün askeri gücünü etkin bir şekilde kullanarak kendisinden çok uzak olan coğrafyadaki Afganistan'ı işgal edebilmiştir. Müttefiklerinin desteklemede isteksiz davranması durumunda ise Irak'ın işgalinde olduğu gibi sadece İngiltere ile hareket ederek Irak'ı işgal edip dünya ekonomisi için büyük öneme sahip enerji merkezlerinin bulunduğu bölgede askeri, ekonomik ve siyasi gücünü artırmıştır. Bu üç olayda hiçbir devlet ABD'yi engelleyememiştir.

ABD bu savaşları tek başına değil, müttefiklerinin yardımını alarak gerçekleştirmiştir. İngiltere dışındaki Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Irak'ın işgalinde ABD'yi desteklemekte isteksiz davranmaları ABD'nin ekonomik kayıplarını ve insan kaybını dolayısıyla da savaş maliyetini arttırmıştır. Tüm bunlar ABD'yi diğer devletlere bağımlı yapmakta ve hareket kabiliyetini daraltmaktadır.

Rusya'nın Gürcistan harekâtına ise ABD'nin bölgedeki çıkarına aykırı olmasına ve hareket kabiliyetini sınırlandırmasına rağmen ABD engel olamamıştır. ABD askeri olarak küresel çapta coğrafi hâkimiyet için yeterli kadar askere de sahip değildir. Bu nedenle ABD, Taliban'la mücadelesinde AB, Rusya ve Çin'le kısmi olarak eş güdümlü hareket etmiştir. ABD'nin, İran ya da terörizmle etkili mücadelesi AB, Çin ve Rusya'ya rağmen kolay görünmemektedir. Bu durum ise uluslararası sistemdeki aktörler arasında

çok yönlü bir ilişkiler ağının de geliştiğini göstermektedir ve ABD güdümündeki tek kutuplu yapıyı tartışmalı hale getirmektedir.

SONUÇ

Uluslararası sistemin yapısının belirlenmesi için güç dağılımının analiz edildiği bu çalışmada neorealist teori açısından aktörlerin güç kapasiteleri değerlendirildiğinde ABD diğer aktörlere göre üstün askeri, ekonomik, kültürel-bilimsel, coğrafi-demografik güç araçlarına sahiptir. Bu üstün güç kapasitesi ve bunu etkili bir şekilde kullanması sayesinde ABD'nin uluslararası sistemin yapısını ve yönünü istek ve çıkarları doğrultusunda belirleme yeteneği açısından diğer aktörlere göre belirgin ağırlığı söz konusudur.

Ancak ABD'nin bu yeteneği yani hareket kabiliyeti AB, Çin, Hindistan ve Rusya gibi sistemdeki diğer devletlere kısmi oranda bağımlı olduğu için ve bu aktörler tarafından kısmen sınırlandırılabilirdiği için uluslararası sistemin yapısı tek ve çok kutuplu arası karma (*uni-multipolar*) bir yapı arz etmektedir.

Küresel sistemde askeri, ekonomik ve kültürel-bilimsel güç kapasitesi büyük ölçüde Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da yoğunlaşmıştır; ancak, bu güç kapasitenin Orta ve Güney Doğu Asya'ya kaymaya ve uluslararası sistemde çok kutuplu bir yapıya doğru gitmeye başladığı gözlenmektedir. Buna paralel olarak bu bölge büyük güçlerin rekabet alanı olmaktadır. Bu güçler ise, ABD, Çin, Rusya ve Hindistan'dır. Japonya nükleer olarak büyük güç olmadığından dikkate alınmamıştır.

Çin bölgesel bir güç olarak ekonomik ve askeri güç kapasitesine paralel Asya'da ve küresel politikada etki alanını güçlendirmeye devam edecektir. Ancak, önümüzdeki 10-20 yılda tek başına hegemonyal bir güç haline gelip, ABD'ye rakip olup, hareket kabiliyetini daraltıp, mevcut uluslararası yapıyı bipolar bir uluslararası sisteme çevirmesi zor görünmektedir. Çin'in aşırı derecede askeri kapasitesini arttırması hegemonyal bir güç olma hedefini tehlikeye atabilmektedir: Böyle bir durum hem Çin'in ekonomik gelişimini yavaşlatacak hem de ABD'nin daha çok Çin'i engelleme politikasına yoğunlaşmasını beraberinde getirecektir. Rusya, Hindistan ve Japonya da Çin'in aşırı güçlenmesine müsaade etmek istemeyeceklerdir. Çin'in aşırı güçlenmesi durumunda bu devletler birbirleriyle ve ABD ile Çin'e karşı eşgüdümlü hareket etmek isteyebileceklerdir.

Rusya, Vladimir Putin döneminde ekonomik, siyasal ve askeri olarak bir toparlanma sürecine girerek bölgede bir büyük güç olmuştur; ancak, azalan nüfusu ve bazı ekonomik sorunları Rusya'nın gelişmesini ve uluslararası politikadaki pozisyonunu etkileyecektir. Coğrafi büyüklüğü, zengin enerji ve yer altı kaynakları sayesinde bölgede ve uluslararası politikada büyük bir bölgesel güç olarak kalmaya devam edecektir. Askeri olarak ise, Rusya'nın

modern teknik donanımlı konvansiyonel bir büyük güç olması zor görünmektedir. Kıtalararası nükleer silahları sayesinde ise uluslararası politikada askeri bir güç olmaya devam edecektir. ABD ve Çin arasındaki çekişme Rusya'nın pozisyonunu olumlu yönde etkileyebilir. Bu çekişme dolayısı ile Rusya, ABD ve Çin arasında bir denge politikası izleyerek çıkarlarını gerçekleştirebilir ve bu rekabetin kazanan tarafı olabilir.

Hindistan'ın % 2,3'lük nüfus artış hızı ile orta vadede dünyanın en fazla nüfusuna sahip olan ülke olması muhtemeldir. Eğitim sistemi olarak oldukça gelişmiş ve bilgisayar yazılımları endüstrisine sahip bir ülkedir. Ekonomik gücünü ise, ciddi anlamda artırabilir. Askeri olarak konvansiyonel anlamda güçlü değildir; ama son zamanlarda silah potansiyelini askeri ve nükleer olarak güçlendirmektedir. Nükleer deniz altı yapımı ve hava kuvvetlerini güçlendirmek gibi projelere ağırlık vermektedir. Bu anlamda Hindistan, etkisini bölgesinde artırabilir ve bu etki küresel anlamda da olabilir.

Amerika Birleşik Devletleri ise güç olarak Asya'nın en önemli aktörleri arasında yerini koruyacaktır. Bununla beraber bu güç oyununda Asya'daki ve uluslararası sistemdeki diğer aktörlerin kimden taraf olacağı da önemlidir. Bu taraf olma sürecinde ekonomik, kültürel, sosyolojik ve siyasal faktörler belirleyici olacaktır. Özellikle Rusya'nın da dâhil olmak istediği, NATO'nun Füzeler Kalkanı Projesi'ndeki başarısı mevcut güç dağılımına ABD'nin lehine yeni bir boyut getirebilir. ABD'nin ekonomik sorunlarını çözmesi, Orta Doğu'daki ve Hazar Denizi çevresindeki enerji merkezlerine ve geçiş yollarına hâkim olması da taraf olma sürecinde ve dolayısıyla bu güç oyununun geleceğinde etkili olacaktır.

Avrupa Birliği askeri olarak güvenlik alanını NATO çerçevesinde ABD'ye bırakmış ve daha çok ABD önderliğinde yapılan askeri müdahalelerin faturasını ödeyen bir rol üstlenmiştir. Almanya ve Fransa gibi AB'nin iki önemli üyesi ise Irak'ın işgaliyle beraber ABD ile ortak hareket etmekten büyük oranda kaçınmaktadırlar. AB küresel ya da bölgesel anlamda çıkan herhangi bir ekonomik ya da güvenlik sorununu tek başına çözmekten de uzak görünmektedir. Bölgesindeki ekonomik kriz göz önünde bulundurulduğunda, AB'nin kısa ve orta vadede ekonomik sorunlara ve birliğin geleceğine odaklanacağı söylenebilir; fakat ekonomilerinin enerji ihtiyacını karşılamak için ABD ile ortak hareket edebilirler.

KAYNAKLAR

BHANDARI, N. (2010) Millionen stimmen gegen atomwaffen: australien: kampagne für nukleare abrüstung bricht rekorde. Junge Welt, 29.11.2010.

- CARLENS, S. (2011) Gefahr und gelegenheit: analyse. die volksrepublik china und die weltwirtschaftskrise. junge Welt, 18.01.2011.
- CASETTI, E. (2003) Power Shifts and Economic Development: When Will China Overtake the USA?, in Journal of Peace Research, Nr. 40 (6), 661-675.
- CAWAT (2011) Länder mit höchsten militärausgaben. <http://www.ag-friedensforschung.de/themen/export/ausgaben2.html>, (25.01.2011).
- CROME, E. (2008) China und die USA” Absonderlichkeiten im strategischen verhältnis zwischen der weltmacht nr. 1 und dem chinesischen drachen. Das Blättchen. Berlin, No. 8, 14.04.2008.
- CZEMPIEL, E. O. (2003) *Weltpolitik im umbruch: die pax americana, der terrorismus und die zukunft der internationalen beziehungen*. Verlag C. H. Beck BoHG, Vierte Auflage, München.
- DOUGHERTY, J. E. & PLATZGRAFF, R. L. Jr. (1990) *Contending theories, of international relations. a comprehensive surve*. HarperCollinsPublisher, New York.
- DSW, (2010) DSW-Datenreport 2010: http://www.weltbevoelkerung.de/pdf/dsw_datenreport_10.pdf, (29.01.2011).
- EBERSTADT, N. (2004) *Power and population in asia*, in: Policy Review. No. 123, Februray 2004.
- ECKERT, D. (2010) aus der NDR-sendung, soldaten gehen, sicherheitsfirmen bleiben – neue aufgabenverteilung in Afghanistan und im Irak. Ein Beitrag aus der NDR-Sendung Streitkräfte und Strategien, (06.11.2010).
- ELSASSER, J. (2008) Krieg ums kaspische öl: mit waffengewalt wollen westliche multitis die russische vorherrschaft über die gigantischen vorkommen brechen. Neues Deutschland, 09.08.2008.
- FEDJASCHIN, A. (2010) 65 Jahre atombombe: als die angst wahr wurde. RIA Novosti, 16.07.2010.
- FILZMAIER, P. & GEWESSLER, L. & HOLL, O. & MANGOTT, G. (2006). *Internationale politik. eine einföhrung*. WUV, Wien.
- FRIENDRICH, F. (2007) *China weg zur weltmacht*. GRIN Verlag, Norderstedt.
- GRİECO, J. M. (1990) *Cooperation Among Nations: Europe, America, and Non-Tariff Barriers to Trade* Ithaca, Cornell University Press, NY.

- HEILING, R. (2011) Chinas J-20: von jedem etwas – doch sie fliegt: spionagegerüchte–und eine neue deutung der bombardierung von pekings botschaft in Belgrad. Neues Deutschland, 25.01.2011.
- HILBERT, H. G. (2011) “China: einfach unerlässlich: auch wenn es in zukunft für eine ausgewogeneres wachstum sorgen muss, in: internationale politik, Asien/Pazifik, Jahrgang 2011, Mai/Juni, Weltwirtschaft, IID Verlag., Berlin, s. 34-38.
- HUNTINGTON, S. P. (1997) *Der kampf der kulturen: the clash of civilizations. die neu gestaltung der weltpolitik*, Europa Verlag GmbH, München.
- HUNTINGTON, S. P. (1999) The lonely superpower. *Foreign Affairs* New York 78(2), 35-49.
- IMF, (2010) BIP 2009 nach ländern in der world economic outlook database, April 2010 des Internationalen Währungsfonds. (20.08.2011).
- IMF, (2010a) IWF erhöht BIP-Prognose für weltwirtschaft. Wirtschafts Blatt, 06.10.2010.
- KISSINGER, H. A. (1994) *Diplomacy*. Random House, New York.
- KONICZ, T. (2010a) Auf messers schneide, junge Welt, 20.05.2010.
- KONICZ, T. (2010b) China blickt nordwärts: sibriens rohstoffe im sog des pekinger wachstumsrausches, junge Welt, 09.04.2010.
- LEUKEFELD, K. (2011) Ägypter begehren auf, neues Deutschland, 27.01.2011.
- MEARSHEIMER, J. J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton, New York.
- MEDICK K. M. & ROBEL, S. & BRAND, A. (2004) *Einführung in die internationale politik*, Oldenburg Wissenschaftsverlag, München.
- NEUES DEUTSCHLAND (2011) Über 2400 zivilisten starben: afghanische menschenrechtsorganisation zieht düstere bilanz für vergangenes jahr. 02.02.2011.
- NOLTE, D. (2006) Macht und machthierarchien in den internationalen beziehungen: ein analysekonzept für die forschung über regionale führungsmächte”. in: GIGA Working Paper, Nr. 29 (Oktober): http://www.giga-hamburg.de/content/publikationen/pdf/wp29_nolte.pdf. (30.02.2011).

- NYE, J. S. (2002) *The Paradox of American Power*, Oxford University Press, Oxford.
- PAECH, N. (2004) Epochenwechsel im völkerrecht? über die auswirkungen der letzten kriege auf das UNO-friedenssystem, dieser beitrage erschien in der beilage aus politik und zeitgeschichte. Das Parlament, Nr. 43, Ekim 2004.
- RADIKAL (2010) ABD: Füze Kalkanı İçin Türkiye İyi Bir Yer. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=1023549&Date=13.10.2010&CategoryID=77>, (13.10.2010).
- RADIKAL (2011) Mayına basan ABD askeri bacaklarını kaybetti, 08.02.2011.
- RITTBERGER, V. & KRUCK, A. & ROMUND, A. (2010) *Grundzüge der weltpolitik: theorie und emperi des weltregierens*, VS Verlag, Wiesbaden.
- RUF, W. (2002) Zurück zur anarchie?: die demontage des UN-systems seit dem ende der bipolarität. <http://www.ag-friedensforschung.de/themen/UNO/anarchie.html>, (25.01.2011).
- RULAND, J. (Freiburg üniversitesi uluslararası ilişkiler kürsüsü başkanı) (2011). 20.06.2011 tarihinde kişisel söyleşi, Freiburg/Almanya.
- RUPP, R. (2008). Der georgische präsidant Michail Saakaschwili beging tragischen fehler, junge Welt, 12.08.2008.
- SCHÖRNIG, N. (2006) *Neorealismus, in: Schieder, Siegfried/ Spindler, Manuela (Hrsg.): Theorien der internationalen Beziehungen*, Opladen.
- SPIEGEL ALMANACH, (2010) *Die staaten der erde: zahlen daten analysen*, Hamburg.
- SPIEGELONLINE, (2011). <http://www.spiegel.de/wikipedia/Russland.html>, (26.01.2011). Russland.
- SPIEGELONLINE, (2010) Neues bündnis: Russland will sich am Nato-raketenschild beteiligen, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,730269,00.html>, (20.11.2010).
- SOROS, G. (2011a) Starinvestor Soros warnt vor euro-kollaps, <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/0,1518,702383,00.html>, (30.01.2011).
- STANDEKE, O. (2011) Blutiger Fortschritt, Neues Deutschland. 02.02.2011.

- TENBERGEN, R. (2000). “Der kosovo-krieg: eine gerechte intervention?”, aachen rheinisch-westfälische technische hochschule aachen, Philosophische Fakultät, Aachen: IID.
- UMBACH, F. (2004). Einführung in die internationale politik. Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH, München.
- UNESCO SCIENCE REPORT (2010) <http://www.unesco.de/fileadmin/medien/Dokumente/Wissenschaft/t/USR2010d.pdf>, (03.02.2011).
- WALTZ, K. N. (1979) *Theory of international politics*, Random House, New York.
- WALTZ, K. N. (1993). The emerging strukture of international politics. *Internatioal Securitiy*, New York, 18(2), 44-79.
- WEBER, M. (2007) *Kleines lexikon der politik: Herausgegeben von Dieter Noblen und Florian Grotz*, Verlag C. H. BeckoHG, München.
- WEILAND, H. (Freiburg Üniversitesi Arnold Bergstrasse Enstitüsü Başkanı) (2011). Arnold Bergstrasse Enstitüsü’nde 06.06.2011 Tarihinde Kişisel Söyleşi, Freiburg/Almanya.
- WOHLFORTH, W. C. (2006) *The stability of a unipolar world: security 24 (1/1999)*, *Perspectives on World Politics International*, Routledge, New York.
- WORLD BANK GROUP (2012) Gross external debt position, http://ddp-ext.worldbank.org/ext/ddpreports/ViewSharedReport?REPORT_ID=13532&REQUEST_TYPE=VIEW, (23.02.2012).